

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 12. tammikuuta 2023
(OR. en)

5211/23

SOC 12
ANTIDISCRIM 5
GENDER 5
JAI 21
FREMP 3
COHOM 7
EDUC 9

SAATE

Lähettiläjä:	Euroopan komission pääsihteeri, allekirjoittajana johtaja Martine DEPREZ
Saapunut:	9. tammikuuta 2023
Vastaanottaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri
Kom:n asiak. nro:	COM(2023) 7 final
Asia:	KOMISSIION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE Arviointikertomus romaneja koskevista jäsenvaltioiden kansallisista strategiakehyksistä

Valtuuskunnille toimitetaan oheisena asiakirja COM(2023) 7 final.

Liite: COM(2023) 7 final

Bryssel 9.1.2023
COM(2023) 7 final

**KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE,
EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN
KOMITEALLE**

Arviointikertomus romaneja koskevista jäsenvaltioiden kansallisista strategiakehyksistä

{SWD(2023) 3 final}

JOHDANTO

Komissio hyväksyi osana tasa-arvon unionin edistämistä koskevaa yleistä poliittista painopistettään 7. lokakuuta 2020 romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevan EU:n strategiakehyksen¹, jäljempänä 'romaneja koskeva EU:n strategiakehys'. Edellisen strategiakehyksen (2011–2020) arvioinnin² perusteella uudessa romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä korostetaan, että sitoumusta on vahvistettava EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla siirtämällä painopistettä sosioekonomisesta integraatiosta kohti kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa romanien tasa-arvon, osallisuuden ja osallistumisen edistämiseen. Jäsenvaltiot hyväksyivät tämän lähestymistavan hyväksymällä yksimielisesti neuvoston suosituksen romanien tasa-arvosta, osallisuudesta ja osallistumisesta³ 12. maaliskuuta 2021.

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä keskitytään romanivastaisuuden ja syrjinnän torjuntaan ja otetaan huomioon romaniväestön moninaisuus ja tarve soveltaa moniperusteista lähestymistapaa mahdolliseen moninkertaiseen syrjintään, joka perustuu sekä etniseen alkuperään että muihin ominaisuuksiin, kuten siihen, että henkilö on nainen, iäkäs tai nuori, hlbtq-henkilö, vammainen, EU:ssa liikkuva romani, muu kuin EU:n kansalainen ja/tai kansalaisuudeton henkilö. Kehyksellä edistetään myös romanien osallistumista voimaannuttamisen, yhteistyön ja luottamuksen avulla sekä heidän mukaansa ottamistaan kaikkiin heitä koskeviin poliittisiin ja päätöksentekoon liittyviin prosesseihin. Kehyksessä vahvistetaan seitsemän yhteistä EU:n tavoitetta ja ehdotetaan ensimmäistä kertaa vuoteen 2030 ulottuvia tavoitteita EU:n tasolle vähimmäisedistyksen varmistamiseksi. Nämä seitsemän tavoitetta koskevat horisontaalisia tasa-arvon, osallisuuden ja osallistumisen aloja sekä alakohtaisia koulutuksen, työllisyyden, asumisen ja terveydenhuollon aloja. Edistymisen tehokkaan seurannan tukemiseksi romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä myös ehdotetaan jäsenvaltioille tiettyjen indikaattorien⁴ käyttöä.

Covid-19-kriisin aikana laaditussa romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä otetaan huomioon pandemian suhteeton vaikutus romaniväestöön. Siinä annetaan ohjeita, joiden avulla voidaan vastata paremmin haasteisiin, edistää digitaalista osallisuutta ja varmistaa ympäristöoikeudenmukaisuuden toteutuminen.

Romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää sekä EU:n että jäsenvaltioiden toimia. Pääasiallinen toimivalta on jäsenvaltioilla. Siksi romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä ja neuvoston suosituksessa kehoitetaan jäsenvaltioita kehittämään kansalliset strategiakehykset⁵ syyskuuhun 2021 mennessä ja toimittamaan ne komissiolle. Jäsenvaltioiden tilanteet ovat hyvin erilaiset, minkä vuoksi kansalliset kehykset laatimisen perustana odotettiin olevan yhteinen mutta eriytetty lähestymistapa. Komissio kehotti kaikkia jäsenvaltioita sisällyttämään kehyksiin useita yhteisiä piirteitä sekä vähimmäissitoumuksia ja mahdollisesti täydentäviä sitoumuksia kansallisesta tilanteesta

¹ [COM\(2020\) 620](#) – romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys.

² Kertomus vuoteen 2020 ulottuvia, romanien integraatiota edistäviä kansallisia strategioita koskevan EU:n puitekehyksen arvioinnista, COM(2018) 785 final.

³ Neuvoston suositus, annettu 12 päivänä maaliskuuta 2021, romanien tasa-arvosta, osallisuudesta ja osallistumisesta (2021/C 93/01) [Neuvoston suositus, annettu 12 päivänä maaliskuuta 2021, romanien tasa-arvosta, osallisuudesta ja osallistumisesta \(2021/C 93/01\)](#).

⁴ Indikaattorien kehittäjä on EU:n perusoikeusvirasto yhteistyössä romanien kansallisten yhteysviranomaisten, kansallisten tilastotoimistojen ja komission kanssa.

⁵ Romaneja koskevalla kansallisella strategiakehyksellä tarkoitetaan kansallisia romanistrategioita ja/tai laajempaa sosioekonomista kokonaisuutta koskevia yhdenmukaisia poliittisia toimenpiteitä, jotka ovat merkityksellisiä romanien tasa-arvon, osallisuuden ja osallistumisen kannalta.

riippuen. Lisäksi komissio kehotti jäsenvaltioita, joissa on merkittävä romaniväestö (yli 1 prosentti väestöstä⁶), sisällyttämään kehyksiinsä vielä kunnianhimoisempia sitoumuksia.

Romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen lisäksi neuvoston suosituksessa esitetään toimenpiteitä, joilla pyritään saavuttamaan edistystä näiden seitsemän yhteisen tavoitteen osalta sen mukaan, miten merkityksellisiä ne ovat kunkin jäsenvaltion kansallisessa kontekstissa. Siinä korostetaan myös, että on tärkeää ottaa käyttöön luotettavia seurantamekanismeja ja hyödyntää täysimittaisesti ja optimaalisesti sekä unionin että kansallisen tason rahoitusta.

Tässä tiedonannossa esitetään tilannekatsaus romaneja koskevista kansallisista strategiakehyksistä, arvioidaan jäsenvaltioiden tekemiä sitoumuksia ja annetaan ohjeita tarvittaviin parannuksiin. Tiedonantoon on liitetty kaksiosainen komission yksiköiden valmisteluasiakirja (SWD). Se sisältää maakohtaiset selvitykset, joissa esitetään yhteenveto yksittäisten jäsenvaltioiden sekä useiden Poznańin prosessiin osallistuvien EU:n ehdokasmaiden ja mahdollisten ehdokasmaiden kansallisista strategioista⁷. Maakohtaisissa selvityksissä arvioidaan kunkin jäsenvaltion osalta, kuinka hyvin tärkeimmät ehdotetut toimenpiteet vastaavat romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen ja neuvoston suosituksen tavoitteita, ja esitetään parannuskohteita ja esimerkkejä lupaavista käytännöistä. Samaa lähestymistapaa noudatetaan myös valmisteluasiakirjan toisessa osassa, joka kattaa EU:n ehdokasmaat ja mahdolliset ehdokasmaat. Valmisteluasiakirjan ensimmäisessä osassa esitetään EU:n perusoikeusviraston laatima taulukko kunkin jäsenvaltion vahvistamista tavoitteista sekä yhteenveto Roma Civil Monitor -hankkeessa⁸ laadittujen maakohtaisten arviointikertomusten tuloksista.

1. ROMANEJA KOSKEVIEN KANSALLISTEN STRATEGIAKEHYSTEN YLEINEN ARVIOINTI

Viisi jäsenvaltiota toimitti romaneja koskevat kansalliset strategiakehyksensä syyskuuhun 2021 mennessä, kun useimmat jäsenvaltiot toimittivat ne vasta lokakuun 2021 ja toukokuun 2022 välisenä aikana. Kaksi jäsenvaltiota hyväksyi romaneja koskevat kansalliset strategiakehyksensä vasta kesäkuun 2022 lopussa.⁹ Kuudella jäsenvaltiolla on joko vuotta 2021 pidemmälle jatkuvat käynnissä olevat strategiat tai yhdennetty toimenpidekokonaisuus¹⁰, ja yksi jäsenvaltio ei ole vielä uusinnut romaneja koskevaa kansallista strategiakehystään, jonka voimassaolo päättyi 31. joulukuuta 2021. Näiden seitsemän jäsenvaltion osalta arviointi perustui olemassa olevia tai suunniteltuja toimenpiteitä koskevaan kyselylomakkeeseen, jonka avulla pyrittiin arvioimaan, missä määrin niiden

⁶ Bulgaria, Tšekki, Kreikka, Unkari, Romania, Slovakia ja Espanja.

⁷ Albania, Bosnia ja Hertsegovina, Montenegro, Pohjois-Makedonia, Serbia ja Kosovo (tämä nimitys ei vaikuta asemaa koskeviin kantoihin, ja se on YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/1999 ja Kansainvälisen tuomioistuimen Kosovon itsenäisyysjulistuksesta antaman lausunnon mukainen), jotka suostuivat Poznańin prosessin puitteissa saattamaan kansalliset romaneja koskevat strategiakehyksensä tai toimintasuunnitelmansa romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen mukaisiksi romaneja koskeviksi kansallisiksi strategiakehyksiksi tai toimintasuunnitelmiksi.

⁸ Valmistelutoimi 2021–2025 – Roma Civil Monitor: Romanian ja romanasioita edistävien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden valmiuksien ja osallistumisen vahvistaminen toimintapolitiikkojen seurantaa ja arviointia varten. Kansalaisyhteiskunnan osallistuminen ja osallistaminen on tärkeä osa romaneja koskevaa EU:n strategiakehystä. Romanijärjestöt ja romanasioita edistävät järjestöt ovat jo osallistuneet aiempiin täytäntöönpanoa koskeviin arviointeihin.

⁹ Ks. liitteessä oleva taulukko, jossa esitetään yhteenveto toimitetuista tiedoista.

¹⁰ Yleiset sosiaalisen osallistamisen toimenpiteet ja syrjinnän vastaiset toimenpiteet.

nykyiset kehykset ja suunnitelmat sisältävät romaneja koskevan EU:n uuden strategiakehyksen ja neuvoston suosituksen osatekijät.¹¹

Tässä arvioinnissa tarkastellaan sitä, miten hyvin romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten toimenpiteet vastaavat neuvoston suosituksessa ehdotettuja toimenpiteitä. Lisäksi siinä tarkastellaan, missä määrin toimenpiteissä otetaan huomioon kunkin jäsenvaltion keskeiset haasteet, ja arvioidaan, ovatko toimenpiteet riittävän kunnianhimoisia, jotta niiden avulla voidaan saavuttaa romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteet ja vuoteen 2030 ulottuvat tavoitteet. EU:n perusoikeusvirasto analysoi romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä esitetyt tavoitteet ja indikaattorit. Esimerkkejä jäsenvaltioiden lupaavista käytännöistä annetaan kutakin tavoitetta käsittelevässä kohdassa.

1.1. Tiivistelmä arvioinnista

a) Yhteiset piirteet, vähimmäissitoumukset, kunnianhimoisemmat sitoumukset

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä ehdotettiin, että kaikkien romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten olisi sisällettävä tietyt yhteiset piirteet, jotka painottuvat tasa-arvoon, osallistumiseen ja monimuotoisuuteen, valtavirtaistamisen ja kohdennettujen toimien yhdistämiseen sekä tavoitteiden asettamisen ja tietojen keruun parantamiseen. Tämän toteuttamiseksi käytännössä kaikkia jäsenvaltioita kehoitettiin sisällyttämään kansalliseen strategiakehykseensä vähimmäissitoumuksena seuraavat osatekijät, jotka on otettu huomioon myös neuvoston suosituksessa:

- sellaisten lähtökohtien ja tavoitteiden vahvistaminen, joiden pohjalta pyritään kohti EU:n kokonais- ja yleistavoitteita, myös erityisten ryhmien osalta, romanien monimuotoisuuden huomioon ottamiseksi;
- romanivastaisuuteen puuttuminen ja syrjinnän torjunta;
- syrjäytyneiden romanien sosioekonomisen osallisuuden varmistaminen;
- kohdennettujen ja yleisten toimenpiteiden yhdistäminen;
- erillisen talousarvion osoittaminen ja mekanismien luominen täytäntöönpanoa, raportointia, seurantaa ja edistyksen arviointia varten;
- romanijärjestöjen ja romaniasioita edistävien kansalaisyhteiskunnan järjestöjen, alakohtaisten ministeriöiden, tasa-arvoelinten ja muiden toimijoiden sisällyttäminen osaksi järjestelmällistä kuulemis- ja yhteistyömenettelyä;
- sen edistäminen, että kansalaisyhteiskunnan järjestöt osallistuvat aktiivisesti päätöksentekoon ja EU:n foorumeilla toteutettaviin prosesseihin; ja
- tarvittavien valtuuksien, resurssien ja henkilöstön varmistaminen romanien kansallisille yhteysviranomaisille ja niiden roolin vahvistaminen muun muassa uudistamalla kansallisia romanifoorumeja.

Jäsenvaltiot ovat yleisesti ottaneet romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissään huomioon suurimman osan romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen uusista osatekijöistä ja noudattaneet tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevaa kolmipilarista lähestymistapaa. Ne ovat myös esittäneet neuvoston suosituksessa ehdotettuja toimenpiteitä kansallisen tilanteensa mukaisesti.

¹¹ Malta ei laatinut romaneja koskevaa kansallista strategiakehystä, koska sen alueella ei tiedetä olevan romaniväestöä.

Kahdeksan jäsenvaltiota (Espanja, Kreikka, Kroatia, Liettua, Ranska, Slovakia, Slovenia ja Tšekki) ovat sisällyttäneet romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiinsä ehdotetut yhteiset piirteet ja vähimmäissitoumukset, kun taas kaksitoista muuta jäsenvaltiota (Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Italia, Itävalta, Latvia, Puola, Romania, Saksa, Suomi, Unkari ja Viro) ovat sisällyttäneet ne kehyksiinsä osittain. Sääntelykehyksistä puuttuu pääasiassa tavoitteita, selkeästi korvamerkittyjä täytäntöönpanoa ja seuranta koskevia määrärahoja tai toimenpiteitä, joissa otetaan huomioon romaniväestön monimuotoisuus. Loput kuusi jäsenvaltiota (Irlanti, Kypros, Luxemburg, Portugali, Ruotsi ja Tanska) ovat sisällyttäneet vähimmäissitoumukset hyvin rajoitetussa määrin.

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä kehoitettiin – kunkin maan kansallisesta tilanteesta riippuen – jäsenvaltioita, joilla on erityisiä romanien tasa-arvoon ja osallisuuteen liittyviä haasteita, täydentämään yhteisiä piirteitä ja vähimmäissitoumuksia lisäsitoumuksilla. Tällaiset erityiset haasteet liittyvät esimerkiksi romanien elinoloihin, kansainväliseen liikkuvuuteen tai virallisia asiakirjoja koskeviin kysymyksiin. Yhteisen mutta eriytetyn lähestymistavan mukaisesti monet jäsenvaltiot sisällyttivät lisäsitoumuksia esimerkiksi vahvistamalla määrällisiä tavoitteita tietyillä **aloilla** tai täsmentämällä, miten ne aikovat investoida EU:n varoja ja kansallisia varoja romanien hyväksi.

Lisäksi niiden seitsemän jäsenvaltion (Bulgaria, Espanja, Kreikka, Romania, Slovakia, Tšekki ja Unkari), joissa on suuri romaniväestö (romanien osuus on yli 1 prosentti koko väestöstä), odotettiin sisällyttävän romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiinsä vielä kunnianhimoisempia sitoumuksia. Kaikki niistä sekä lisäksi Kroatia toimittivat romaneja koskevat kansalliset strategiakehykset, jotka sisältävät kunnianhimoisempia sitoumuksia (vaikkakin niiden tavoitetaso vaihtelee) syrjinnän ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä romanivastaisuuden ja romanien vastaisten ennakkoluulojen ja stereotyyppien torjumiseksi. Useimpiin näistä romaneja koskevista kansallisista strategiakehyksistä oli liitetty suunnitelma tai toimenpidekokonaisuus, josta käy ilmi, miten EU:n varoja ja kansallisia varoja käytetään romanien tasa-arvon ja osallisuuden tukemiseen. Nämä jäsenvaltiot sisällyttivät suunnitelmia eriytymisen torjumiseksi ja ehkäisemiseksi koulutuksen ja asumisen aloilla. Bulgaria ja Romania eivät määritelleet erityisiä eriytymisen poistamista koskevia toimia asumisen osalta. Toimenpiteiden rahoittamista koskevat suunnitelmat eivät ole useinkaan riittävän yksityiskohtaisia.

b) Tavoitteet ja toimenpiteet

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä tunnustetaan, että **romanivastaisuuden ja syrjinnän ehkäiseminen ja torjuminen** on ratkaisevan tärkeää romanien tasa-arvon ja osallisuuden kannalta. Useimmat jäsenvaltiot ovat sisällyttäneet kehyksiinsä tähän liittyviä toimenpiteitä, kuten neuvoston suosituksessa ehdotetaan. Näitä toimenpiteitä ei kuitenkaan sovelleta järjestelmällisesti kaikilla aloilla. Moniperusteisen ja moninkertaisen syrjinnän torjuminen kaikkien haavoittuvuuteen johtavien syiden osalta on sisällytetty vain joihinkin romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin.

Monissa kansallisissa strategiakehyksissä romaneihin liittyvät **sosiaalista osallisuutta edistävät** toimenpiteet on yhdistetty kansallisiin poliittisiin ohjelmiin ja rahoitukseen, myös EU:n varoihin, soveltamalla valtavirtaistavaa lähestymistapaa, jolla puututaan köyhyyteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen, lastensuojeluun sekä koulutuksen ja keskeisten palvelujen saatavuuteen. Monissa tapauksissa ei kuitenkaan kuvailla selkeästi, missä määrin romanit hyötyvät näistä yleisistä politiikoista.

Kun tarkastellaan **romanien osallistumista** neuvoa-antaviin mekanismeihin, politiikkaan ja päätöksentekoprosesseihin, monet jäsenvaltiot mainitsivat romanien osallistuvan heitä koskevien kansallisten strategiakehysten kehittämiseen muun muassa kansallisten romanifoorumien välityksellä. Roma Civil Monitor -aloitteen¹² puitteissa toteutettu romanien kansalaisyhteiskunnan arviointi osoittaa kuitenkin, että tiiviimpi osallistuminen ja yhteistyö on paitsi mahdollista myös tarpeen.

Useimmissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä aiotaan varmistaa jatkuva yhteistyö romanien kanssa helpottamalla heidän osallistumistaan strategioiden täytäntöönpanoon sekä seuranta-, arviointi- ja raportointiprosesseihin. Lisäksi jäsenvaltiot (esim. Belgia, Espanja, Itävalta, Kreikka, Kroatia, Latvia, Liettua, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tšekki ja Unkari) kuvailivat toimia, joilla tuetaan romanijärjestöjen, myös romaninaisia sekä -lapsia ja -nuoria edustavien järjestöjen, vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä ja osallistumista, mutta niissä keskitytään kuitenkin vähemmän näiden organisaatioiden valmiuksien kehittämiseen.

Useisiin romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin sisältyy suuressa määrin suositeltuja toimenpiteitä **koulutuksen, työllisyyden, terveyden ja asumisen** alakohtaisten tavoitteiden mukaisesti. Jotkin näistä toimenpiteistä on yhdistetty kansallisiin tavoitteisiin ja indikaattoreihin, jotka perustuvat kansallisiin tilastoihin, jos niitä on saatavilla. Koulutusta koskeva alakohtainen tavoite erottuu muista tavoitteista alana, jolla jäsenvaltiot aikovat toteuttaa kaikkein laajimpia toimenpiteitä. Koulutukseen ja asumiseen liittyvän eriytymisen poistamista koskevien toimien osalta suunnitelmat eivät kuitenkaan vaikuta riittävältä, jotta niiden avulla voitaisiin ratkaista ongelma koko laajuudessaan. Lisäksi työllisyyttä, terveyttä ja asumista koskevat toimenpiteet eivät aina vastaa romanien kohtaamien haasteiden laajuutta ja monimutkaisuutta.

c) Tavoitteet¹³

Useat jäsenvaltiot, erityisesti jäsenvaltiot, joissa on suuri romaniväestö, ovat vahvistaneet kansallisia tavoitteita, jotka vastaavat EU:n tason tavoitteita romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä. Näiden jäsenvaltioiden odotetaan edistävän hyvin yhteisiä toimia tavoitteiden saavuttamiseksi. Slovakia ja Unkari ovat vahvistaneet vain osittain EU:n tason tavoitteita vastaavia kansallisia tavoitteita. Romania on sisällyttänyt kehykseensä vain joitakin kansallisia tavoitteita, jotka eivät vastaa EU:n tason tavoitteita.

Muut jäsenvaltiot ovat vahvistaneet määrällisiä tai laadullisia kansallisia tavoitteita asioissa, jotka poikkeavat romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä kyseessä olevan tavoitteen osalta vahvistetuista EU:n tason tavoitteista. Näin ollen niiden panosta romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteiden saavuttamiseen ei voida mitata tarkasti. Jotkin jäsenvaltiot (Alankomaat, Luxemburg, Ruotsi, Saksa ja Tanska) eivät ole vahvistaneet lainkaan tavoitteita.

¹² Yksityiskohtainen arviointi on komission yksiköiden valmisteluasiakirjan ensimmäisen osan liitteessä.

¹³ Valmisteluasiakirjan ensimmäisen osan lisäyksenä on yleiskatsaus kaikkien tavoitteiden tilanteesta jäsenvaltioittain.

Jotkin jäsenvaltiot, joissa romaniväestö on pieni, ovat vahvistaneet kansallisia tavoitteita, jotka vastaavat EU:n tason tavoitteita (erityisesti Kroatia, mutta joidenkin tavoitteiden osalta myös Liettua, Slovenia, Suomi ja Viro). Komissio suhtautuu myönteisesti näihin toimiin. Kansallisista haasteista ja tilanteista riippuen useampi jäsenvaltio voisi seurata näitä myönteisiä esimerkkejä.

Yleisesti ottaen romaneja koskevat kansalliset strategiakehykset ja erityisesti niiden jäsenvaltioiden, joissa on suuri romaniväestö, toimittamat strategiakehykset osoittavat, että romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteita vastaavien tavoitteiden vahvistamisessa ja niihin liittyvien toimenpiteiden suunnittelussa on toteutettu hyviä toimia. Romania ei ole kuitenkaan vahvistanut kansallisia tavoitteita, jotka vastaisivat romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteita. Se, ettei maalla, jossa on kaikkein suurin romaniväestö, ole kansallisia tavoitteita, uhkaa vaikuttaa kielteisesti jäsenvaltioiden yhteisiin valmiuksiin saavuttaa romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen vuoteen 2030 ulottuvat tavoitteet.

1.2. Romanian kansallisten yhteysviranomaisten asema ja rooli

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä suositeltiin, että romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä olisi vähintään annettava romanien kansallisille yhteysviranomaisille riittävät valtuudet, resurssit, henkilöstö ja institutionaalinen toimivalta. Romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä olisi myös annettava näille yhteysviranomaisille valtuudet koordinoita tehokkaasti toimia alakohtaisten ministeriöiden ja muiden asiaa käsittelevien viranomaisten kanssa, seurata romaneihin liittyvien politiikkojen täytäntöönpanoa ja vahvistaa yhteistyötä romanien kansalaisyhteiskunnan kanssa muun muassa kansallisten romanifoorumien avulla.

Vaikka romanien kansallisilla yhteysviranomaisilla on merkittävä rooli viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan välisen yhteistyön helpottamisessa ja romanien osallistumisen edistämisessä, niiden toimivaltuudet vaihtelevat jäsenvaltioittain. Yleisesti ottaen uusissa strategioissa ei ole osoitettu romanien kansallisille yhteysviranomaisille lisää taloudellisia ja henkilöstöresursseja, ja vaikka joillakin niistä on laaja toimeksianto, niillä on edelleen rajalliset valmiudet hoitaa koordinoitavansa tehokkaasti.

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä suositeltiin, että romanien kansallisten yhteysviranomaisten roolia ja asemaa olisi vahvistettava niissä jäsenvaltioissa, joissa on suuri romaniväestö, jotta varmistetaan romanien tasa-arvon ja osallisuuden tehokas koordinointi ja valtavirtaistaminen eri aloilla alueellisella ja paikallisella tasolla. EU:n strategiakehyksessä myös kehoitettiin jäsenvaltioita ottamaan romanien kansalliset yhteysviranomaiset mukaan EU:n romaneille myöntämien varojen jakamista koskevaan hallitustenväliseen ohjelmasuunnitteluun ja näiden menojen seurantaan ja varmistamaan, että julkiset politiikat ja palvelut tavoittavat tehokkaasti romanit, myös ne, jotka asuvat syrjäisillä alueilla ja maaseudulla.

Useimmat jäsenvaltiot, joissa on suuri romaniväestö, ovat antaneet kansallisille yhteysviranomaisilleen riittävät valtuudet ja roolit romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten, myös EU:n varojen, täytäntöönpanoon liittyvän koordinoinnin ja ministeriöiden kanssa tehtävän yhteistyön suhteen. Espanja, Kroatia, Slovakia ja Tšekki ovat tästä lupaavia esimerkkejä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei romanien kansallisten yhteysviranomaisten henkilö- ja taloudellisia resursseja ole lisätty näissäkään jäsenvaltioissa. Tämä voi rajoittaa niiden kansallisten strategiakehysten täytäntöönpanon perusteelliseen

seurantaan ja raportointiin liittyviä valmiuksia ja osallistumista yleisten politiikkojen ja ohjelmien kehittämiseen ja seurantaan. Joissakin muissa jäsenvaltioissa romanien kansallisille yhteysviranomaisille on osoitettu hyvin rajalliset resurssit ja valmiudet.

2. HORISONTAALISET TAVOITTEET

2.1. Torjutaan ja ehkäistään romanivastaisuutta ja syrjintää

Neuvoston suosituksessa kehoitetaan jäsenvaltioita torjumaan ja ehkäisemään romanivastaisuutta ja syrjintää muun muassa torjumalla häirintää, viharikoksia ja vihapuhetta sekä verkossa että sen ulkopuolella. Suosituksessa kehoitetaan myös jäsenvaltioita kehittämään kattava järjestelmä uhrien tukemiseksi ja edistämään sitä, lisäämään tietoisuutta romanivastaisuudesta ja edistämään romanien historian tuntemusta, myös muistamalla romanien joukkotuhoa ja toteuttamalla sovintoprosesseja yhteiskunnassa.

Kaiken kaikkiaan jäsenvaltiot ovat ryhtyneet merkittäviin toimiin romaneja koskevien kansallisten strategiakehystensä yhdenmukaistamiseksi neuvoston suosituksen kanssa. Useimmat jäsenvaltiot ovat kehittäneet toimenpiteitä syrjinnän, vihapuheen ja viharikosten torjumiseksi sekä jossain määrin myös romanivastaisuuden torjumiseksi. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa suurelle yleisölle, julkisille elimille ja tiedotusvälineille suunnatut tiedotuskampanjat. Vaikka Unkari mainitsee analyttisessä osiossaan romanivastaisuuden, se ei ole ryhtynyt selkeisiin toimenpiteisiin romanivastaisuuden torjumiseksi. Bulgaria mainitsee romanivastaisten asenteiden torjumisen, mutta sen ehdottamissa toimenpiteissä keskitytään pikemminkin syrjintään kuin romanivastaisuuteen. Lisäksi joillakin toimenpiteillä pyritään ottamaan tasa-arvoelimet järjestelmällisesti mukaan romanien tasa-arvoon liittyviin toimenpiteisiin ja edistämään romaneihin ja romanitaustaisiin roolimalleihin liittyviä myönteisiä narratiiveja. Joissakin romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä on ehdotettu toimenpiteitä, joilla torjutaan moniperusteista tai moninkertaista syrjintää, mukaan lukien erityiset toimet romaninaisten kohtaamien erityisten haasteiden ratkaisemiseksi.

Useat jäsenvaltiot ovat sisällyttäneet romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiinsä romanien historiaa ja kulttuuria esiin tuovia toimenpiteitä. Ne ovat esimerkiksi helpottaneet vuoropuhelua aiempien epäoikeudenmukaisuuksien tunnustamiseksi ja osallistuneet sovintoprosesseihin. Esimerkkejä romanien historiaa ja kulttuuria edistävästä toimenpiteistä ovat myös erityisten romaneja käsittelevien osioiden kehittäminen ja sisällyttäminen opetussuunnitelmiin ja oppikirjoihin, kansainvälisen romanipäivän viettäminen (8. huhtikuuta) ja romanien joukkotuhoon muistaminen (2. elokuuta). Nämä muistopäivät on tunnustettu joidenkin jäsenvaltioiden lainsäädännössä. Useat jäsenvaltiot rahoittavat romanien historiaa ja kulttuuria käsitteleviä radio- ja televisio-ohjelmia ja museoita.

Vaikka useimmat jäsenvaltiot ovat myöntäneet romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissään rasismia ja syrjinnän olemassaolon, tämä tietoisuus voitaisiin muuntaa vielä vahvemmit toimenpiteiksi, joilla vastattaisiin paremmin joissakin jäsenvaltioissa havaittuihin haasteisiin.

Esimerkkejä joistakin lupaavista käytännöistä ovat muun muassa oikeudellisten välineiden soveltaminen syrjinnän ja vihapuheen torjumiseksi Ranskassa sekä romanivastaisuuden torjuntaa koskevan lain¹⁴ hyväksyminen Romaniassa.

¹⁴ [Laki 2 /2021 toimenpiteistä romanivastaisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.](#)

Tiedot määrärahoista, jotka on osoitettu tätä tavoitetta varten – joko erityisesti romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin tai asiaankuuluviin yleisiin ohjelmiin –, puuttuvat tai ovat melko yleisluontoisia ja epämääräisiä.

Venäjän sota Ukrainaa vastaan on johtanut merkittäviin pakolaisvirtoihin, joissa on ollut myös Ukrainan romaneja.¹⁵ Tämä tilanne on paljastanut useita heihin vaikuttavia riskejä, joihin kuuluu esimerkiksi riski joutua kohdelluksi epätasa-arvoisella tavalla.¹⁶ Komissio panee merkille jäsenvaltioiden tämän tilanteen korjaamiseksi tähän mennessä toteuttamat toimet mutta katsoo kuitenkin, että Ukrainasta tulevien romanipakolaisten tarpeiden huomioon ottamiseksi olisi tehtävä enemmän hyödyntämällä romaneja koskevia kansallisia strategiakehyksiä parhaalla mahdollisella tavalla. Näin varmistettaisiin, että romaneilla on yhtäläiset mahdollisuudet yleisopetukseen, työllistymiseen, asumiseen, terveydenhuoltoon ja sosiaalipalveluihin sekä muihin keskeisiin palveluihin.

2.2. Vähennetään köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä romanien ja valtaväestön välisen kuilun umpeen kuromiseksi

Neuvoston suosituksessa kehoitetaan jäsenvaltioita torjumaan romaniväestön erittäin korkeaa köyhyysriskiä sekä aineellista ja sosiaalista puutetta.

Tämän tavoitteen mukaisilla toimenpiteillä pyritään torjumaan köyhyyden ja lapsiköyhyyden siirtymistä sukupolvelta toiselle ja vähentämään romanien sosiaalista syrjäytymistä. Tämä saavutetaan parantamalla keskeisten julkisten palvelujen ja sosiaalietuuksien saatavuutta koordinoimalla niitä asiaankuuluvilla aloilla, kuten koulutuksen ja työllisyyden aloilla.

Jotkin jäsenvaltiot (esim. Bulgaria, Espanja, Kreikka, Kroatia, Saksa, Slovenia ja Unkari) ovat sisällyttäneet köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentämisen omaksi erityiseksi tavoitteekseen. Tšekki ei ole sisällyttänyt kehikseensä tätä tavoitetta, mutta se on vahvistanut yhden EU:n tasoa vastaavan tavoitteen. Muut jäsenvaltiot eivät ole sisällyttäneet tätä tavoitetta romaneja koskevaan kansalliseen strategiakehykseen. Niiden kehyksissä on kuitenkin toimenpiteitä, joilla edistetään sosioekonomista osallisuutta ja torjutaan köyhyyttä kaikissa työllisyyttä, koulutusta, terveydenhuoltoa ja asumista koskevissa alakohtaisissa tavoitteissa.

Toimenpiteitä, joilla puututaan digitaaliseen kuiluun ja edistetään heikommassa asemassa olevien romaniyhteisöjen digitaalista osallisuutta, on sisällytetty nimenomaisesti vain joihinkin romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin, kun taas toisissa jäsenvaltioissa ne ovat osa sosiaalista osallisuutta koskevia yleisiä politiikkoja.

Joissakin romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä viitataan eurooppalaisen lapsitakuun¹⁷ ja Euroopan sosiaalirahasto plussan (ESR+)¹⁸ lapsiköyhyyden torjumista varten tarjoamiin rahoitusmahdollisuuksiin, mutta niissä ei esitetä tarkempia tietoja määrärahoista.

¹⁵ Vuoden 2001 virallisen väestölaskennan mukaan Ukrainassa on 47 917 romania. Muissa arvioissa, kuten Euroopan neuvoston arvioissa, heidän lukumääränsä on paljon suurempi.

¹⁶ [Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan – laajat vaikutukset perusoikeuksiin EU:ssa \(europa.eu\).](#)

¹⁷ [Eurooppalainen lapsitakuu.](#)

¹⁸ [Euroopan sosiaalirahasto plus \(ESR+\) – ESR+ -kumppanuudet.](#)

Esimerkkinä lupaavasta käytännöstä voidaan mainita Kreikka, joka on kehittänyt tukia energiaköyhyyden torjumiseksi ja toimittanut siitä kärsiville kotitalouksille niin kutsutun energiakortin. Kokonaisvaltaista yhdenvertaisten palvelujen pakettia ilmiön torjumiseksi ei ole kuitenkaan vielä kehitetty. Toisena esimerkkinä lupaavasta käytännöstä on Unkari, joka on sisällyttänyt kehykseensä toimenpiteitä neuvonnan ja koulutuksen antamiseksi kotitalouksien velkaantumisen ehkäisemistä varten.

2.3. Edistetään osallistumista voimaannuttamisen, yhteistyön ja luottamuksen avulla

Neuvoston suosituksessa kehoitetaan jäsenvaltioita tarpeen mukaan lisäämään romanien, myös naisten, lasten, nuorten, ikääntyneiden ja vammaisten, mielekästä osallistumista ja kuulemista romanien yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden tukemiseksi tehokkaalla tavalla.

Jotta voitaisiin helpottaa romanien kansalaisyhteiskunnan kuulemista julkisten politiikkojen uudelleentarkastelun ja kehittämisen yhteydessä, romanien osallistuminen on sisällytetty useimpiin romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin joko ottamalla heitä mukaan romanien asioita käsitteleviin hallitusten neuvoa-antaviin ja yhteistoiminnallisiin elimiin tai etnisiä ja kansallisia vähemmistöjä käsitteleviin elimiin.

Joillakin tämän tavoitteen mukaisilla romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten toimenpiteillä tuetaan romanien kansalaisjärjestöjen valmiuksien kehittämistä ja voimaannuttamista. Tämä koskee myös romaninaisten ja -nuorten parissa toimivia kansalaisjärjestöjä. Toimenpiteillä pyritään perustamaan ja vahvistamaan monikäyttöisiä romanien yhteisökeskuksia, jotka tarjoavat erilaisia palveluja, kuten terveydenhuoltoa, vanhemmuustaitojen kehittämistä, tukea koulutukseen, lukutaitoa koskeviin toimiin ja koulun jälkeiseen toimintaan osallistumista varten sekä ohjausta ja tukea työmahdollisuuksien saamiseksi.

Muutamii romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin on sisällytetty toimenpiteitä romanien roolimallien edistämiseksi tai toimia romanien rekrytoimiseksi julkisiin laitoksiin. Vaikka useissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä on mainittu tarve vahvistaa romanien edustusta ja kehittää romanijärjestöjen valmiuksia, vain muutamat jäsenvaltiot ovat ehdottaneet tähän liittyviä konkreettisia toimenpiteitä.

Esimerkkinä lupaavasta käytännöstä voidaan mainita Espanja. Se on hyväksynyt toimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden sekä romaninaisten ja -nuorten valmiuksia heidän merkityksellisen osallistumisensa ja kansalaisvaikuttamisensa varmistamiseksi. Toinen esimerkki lupaavasta käytännöstä on Italian kansallisen romani- ja sintifoorumin ja yhteisöfoorumien tekemä työ. Itävalta, Latvia ja Viro voidaan nostaa esille muina esimerkkeinä asianomaisten sidosryhmien välisistä jäsennellyistä ja säännöllisistä vuoropuhelun muodoista, kuten kansallisista romanifoorumeista ja muista kuulemismenettelyistä.

3. ALAKOHTAISET TAVOITTEET – NELJÄ KESKEISTÄ ALAA

3.1. Lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä laadukkaaseen osallistavaan yleisopetukseen

Neuvoston suosituksessa kehoitetaan jäsenvaltioita varmistamaan tosiasialliset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet päästä ja osallistua kaikenlaiseen koulutukseen aina varhaiskasvatuksesta korkea-asteen koulutukseen, mukaan lukien uuden mahdollisuuden

tarjoava koulutus, aikuiskoulutus ja elinikäinen oppiminen. Neuvoston suosituksessa kehoitetaan myös jäsenvaltioita ehkäisemään koulutukseen liittyvää eriytymistä ja poistamaan se.

Jäsenvaltioiden tämän tavoitteen osalta määrittämiin toimenpiteisiin kuuluu monenlaisia toimia, jotka kattavat varhaiskasvatuksen ja hoidon saatavuuden, koulutuksen saatavuuden helpottamisen, lukutaidon opetuskielellä, romanilapsille annettavan tuen digitaalisten taitojen hankkimiseksi, toimenpiteet koulunkäynnin jatkamisen lisäämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemiseksi sekä jossain määrin toimenpiteet, joilla autetaan nostamaan koulutustasoa ja romanioppilaiden menestyksestä siirtymistä oppivelvollisuuskoulutuksesta oppivelvollisuuden jälkeiseen koulutukseen.

Kaikki jäsenvaltiot, joissa on suuri romaniväestö, sisällyttivät romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä ehdotettujen kunnianhimoisempien sitoumusten mukaisesti kehikseen toimenpiteitä, joilla torjutaan eriytymistä ja osallistutaan romanioppilaiden siirtämiseen eriytetyistä kouluista yleisiin koulutusympäristöihin. Joissakin tapauksissa (esim. Romania, Slovakia ja Unkari) ehdotetut toimenpiteet, joiden peruslähtökohdat eivät ole aina järjestelmällisesti olleet tarkasti määriteltyjä ja joihin ei ole liitetty indikaattoreita ja tavoitteita, vaikuttavat kuitenkin riittämättömiltä haasteiden laajuuden kannalta. Muilla toimenpiteillä edistetään osallistavuutta kouluissa ja torjutaan romanilasten syrjintää. Useissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä mainitaan romanikielisten opetusmateriaalien kehittäminen ja käyttö.

Useimmissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä ei ole esitetty riittäviä toimenpiteitä romaniopiskelijoiden sosiaalisen nousun lisäämiseksi ja heidän auttamisekseen etenemään menestyksekkäästi keskiasteen koulutuksesta korkea-asteen koulutukseen. Romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä ei yleensä puututa riittävällä tavalla siihen, miten voidaan poistaa romanilasten päiväkotitoimintaan osallistumisen esteitä, myös syrjäisillä alueilla, maaseutualueilla tai eriytyneillä alueilla asuvien lasten osalta. Niissä ei myöskään ehdoteta asianmukaisia toimenpiteitä romanitaustaisten opettajien, avustajien ja tukihenkilöiden työllistymisen tukemiseksi. Romanian aikuiskoulutusta tukevat toimenpiteet mainitaan useissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä (esim. Bulgaria, Espanja, Italia, Itävalta, Kreikka, Kroatia, Liettua, Puola, Saksa, Slovakia, Suomi ja Unkari).

Monissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä käsitellään tälle alalle osoitettuja määrärahoja epämääräisesti, mikä vaikeuttaa rahoituksen riittävyyden arviointia tai ehdotettujen toimenpiteiden mahdollisten vaikutusten ennustamista.

Toimenpiteitä, joilla torjutaan koulunkäynnin varhaista keskeyttämistä, ei täydennetä riittävästi toimenpiteillä, joilla koulunkäyntinsä keskeyttäneet romanioppilaat integroitaisiin uudelleen koulujärjestelmään. Muutamissa jäsenvaltioissa (esim. Italia, Kroatia, Latvia ja Slovakia ja Tšekki) on käytössä toimenpiteitä, joilla torjutaan ja ehkäistään romanioppilaiden vääriä diagnooseja ja epäasianmukaista sijoittamista erityisopetukseen. Lisää toimenpiteitä tarvitaan digitaalisten taitojen edistämiseksi koulutuksessa ja internetin saatavuuden parantamiseksi. Tarvitaan myös toimenpiteitä, joilla parannetaan tietokoneiden, kannettavien tietokoneiden, tablettien ja opetusmateriaalien tarjontaa etäopiskelua varten ja varmistetaan, että ne tavoittavat köyhät yhteisöt, erityisesti romanilapset. Romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä ei oteta riittävällä tavalla huomioon riskiä siitä, että romanien digitaalinen syrjäytyminen pahenee, kuten covid-19-pandemian aikana havaittiin.

Lupaavia käytäntöjä tällä alalla on toteuttanut Alankomaat, joka myöntää vuosittain miljoona euroa koulutukea sellaisille kouluille, joissa on romanilapsia. Suomen romaniasiain neuvottelukunta arvioi romaneja koskevien koulutusmateriaalien sisällön ja antaa siihen liittyvää ohjausta ja ehdotuksia. Puolan hallitus kannustaa paikallishallintoa lisäämään edelleen koulujen romanitaustaisten tukihenkilöiden määrää.

3.2. Lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä laadukkaisiin ja kestäviin työpaikkoihin

Neuvoston suosituksessa kehoitetaan jäsenvaltioita edistämään romanien, erityisesti romaninuorten, tosiasiallista yhdenvertaista mahdollisuutta työllistyä laadukkaisiin ja kestäviin työpaikkoihin sekä toimenpiteitä syrjinnän torjumiseksi, ehkäisemiseksi ja poistamiseksi ja työllistämiseen tähtäävän aktivoinnin edistämiseksi.

Useimmat jäsenvaltiot tunnustavat erot romanien ja muun väestön välisessä työllistymisessä. Ne ehdottavat toimenpiteitä, joilla edistetään osallisuutta työelämän ja koulutuksen ulkopuolella oleville romaninuorille suunnattujen ohjelmien avulla. Nämä nuoret voivat parantaa ohjelmien kautta taitojaan ja digitaalista osaamistaan ja heille voidaan tarjota työharjoitteluja, oppisopimuskoulutusta ja ammatillista koulutusta. Joidenkin jäsenvaltioiden toimenpiteiden avulla pyritään lisäämään käytännön kokemusta, jolla helpotetaan siirtymistä koulutuksen piiristä työmarkkinoille.

Erityisesti nuoriin kohdistuvat työmarkkinoiden aktivointitoimenpiteet ovat osa jäsenvaltioiden yleisiä toimintapolitiikkoja, joiden piirissä ovat epäedullisessa asemassa olevat tai syrjäytyneet ryhmät. Muutama jäsenvaltio toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan romanitaustaisia itsenäisiä ammatinharjoittajia ja yrittäjiä.

Useimmissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä torjutaan sukupuolten välisiä työllisyyseroja toimenpiteillä, joilla pyritään aktivoimaan romaninaisia työmarkkinoille, tai tutkimuksilla romaninaisten alhaisemman työmarkkinoille osallistumisasteen syistä. Vain muutamat jäsenvaltiot ovat sisällyttäneet kehyksiinsä toimenpiteitä, jotka liittyvät syrjintäkieltoa ja moninaisuutta koskevan koulutuksen antamiseen mahdollisille työnantajille, ja vielä harvemmat jäsenvaltiot ovat ottaneet mukaan romanivastaisuuteen liittyvän koulutuksen.

Useimmat jäsenvaltiot, joissa on suuri romaniväestö, ovat esittäneet kattavia yleisiä ja kohdennettuja toimenpiteitä alueellisella ja paikallisella tasolla edistääkseen romanien osallisuutta ja torjuakseen työllistymistä estävää syrjintää ja romanivastaisuutta. Kansalliset rahastot, ESR+, EAKR¹⁹ tai oikeudenmukaisen siirtymän rahasto²⁰ mainitaan useissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä rahoituslähteiksi, joiden avulla ehdotetut toimenpiteet pannaan täytäntöön, vaikka niissä onkin kyse yleistä aloitteista eikä niissä anneta yksityiskohtaisia tietoja romaneja koskevista määrärahoista.

Esimerkkinä lupaavista käytännöistä voidaan mainita Bulgaria ja sen yleinen aktiivinen työmarkkinapolitiikka, joka on suunnattu alle 29-vuotiaille nuorille työttömille, myös romaneille. Toiseksi esimerkiksi voidaan nostaa Liettua, joka on toteuttanut toimenpiteitä yrittäjyyden edistämiseksi ja tukemiseksi. Nämä toimenpiteet on suunnattu myös muita heikommassa asemassa oleville ryhmille, kuten romaneille. Belgia toteuttaa ESR:stä

¹⁹ [Euroopan aluekehitysrahasto.](#)

²⁰ [Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto.](#)

rahoitettuja Roma@work-hankkeita, joilla autetaan romanitaustaisia työnhakijoita tarjoamalla heille koulutusta ja valmennusta.

3.3. Parannetaan romanien terveyttä ja lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä laadukkaiden terveys- ja sosiaalipalvelujen piiriin

Neuvoston suosituksessa kehoitetaan jäsenvaltioita varmistamaan erityisesti riskialttiimpien ryhmien tai syrjäytyneillä tai etäisillä maaseutualueilla ja eriytyneillä alueilla asuvien ihmisten tosiasialliset yhdenvertaiset mahdollisuudet saada laadukkaita terveys- ja sosiaalipalveluja esteettömästi.

Useimmat jäsenvaltiot tunnustavat erityiset haasteet, jotka liittyvät romanien yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin saada terveyspalveluja. Joissakin romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä suunnitellaan romaniväestön terveystilannetta koskevia tutkimuksia, joiden tavoitteena on parantaa viranomaisten tietämystä ja valmiuksia kehittää paremmin kohdennettuja toimenpiteitä.

Useimmat jäsenvaltiot keskittyvät terveydenhuollon ammattilaisten, kenttätöntekijöiden ja romanien terveydenhuollon tukihenkilöiden kouluttamiseen sekä valistuskampanjoihin, joilla edistetään lasten terveellisiä elämäntapoja ja terveydenhuoltoa. Muita toimenpiteitä ovat esimerkiksi yhdyskunnissa asuvan romaniväestön tavoittamista koskevat suorat toimet, joiden puitteissa tarjotaan liikkuvia terveyspalveluja.

Jotkin jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön romaninaiisiin kohdennettuja toimenpiteitä, joissa keskitytään lisääntymisterveyteen. Vammaisten, ikääntyneiden, hlbtq-romanien sekä ihmiskaupan uhrien tai mahdollisten uhrien tarpeita käsitellään vain harvoissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä. Harva jäsenvaltio on myöskään sisällyttänyt kehyksiinsä toimenpiteitä, joilla pyritään nostamaan romaniväestön elinajanodotetta. Lähes puolessa romaneja koskevista kansallisista strategiakehyksistä ehdotetaan toimenpiteitä covid-19-pandemian vaikutusten torjumiseksi muun muassa järjestämällä rokotuksia edistäviä kampanjoita (esim. Bulgaria, Espanja, Irlanti, Kreikka, Kroatia, Kypros, Latvia, Ranska, Romania, Slovakia, Tšekki, Unkari ja Viro).

Useimmat jäsenvaltiot, joissa on suuri romaniväestö, ovat ottaneet käyttöön yleisiä ja kohdennettuja toimenpiteitä ja mainitsevat, että näiden toimenpiteiden toteuttamiseksi paikallisella ja alueellisella tasolla on olemassa täytäntöönpanosuunnitelmia, vaikka joissakin tapauksissa suunnitelmat eivät ole hyvin jäsenneiltyjä. Nämä jäsenvaltiot pitävät syrjintää ja romanivastaisuutta yhtenä syynä, joka vaikeuttaa romanien pääsyä terveydenhuoltoon.

Useissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä todetaan, että ne käyttävät Euroopan sosiaalirahasto plussan ja EAKR:n rahoitusta tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Rahoitusta käytetään pääasiassa yleisiin toimenpiteisiin, joilla parannetaan syrjäytyneiden ihmisten mahdollisuuksia saada terveydenhuoltoa.

Esimerkkinä lupaavista käytännöistä voidaan nostaa esille Portugali, joka toteuttaa kohdennettuja toimenpiteitä romanien terveydenhuollon tukihenkilöiden kouluttamiseksi, ja Kypros, joka tarjoaa kaikille maksuttoman pääsyn lastenlääkärille.

3.4. Parannetaan asianmukaisten asuntojen, jotka eivät ole eriytettyjä, ja keskeisten palvelujen tosiasiallista yhdenvertaista saatavuutta

Neuvoston suosituksessa kehoitetaan jäsenvaltioita varmistamaan romanien yhdenvertainen kohtelu asianmukaisten asuntojen, jotka eivät ole eriytettyjä, sekä ja keskeisten palvelujen saatavuuden osalta. Niihin kuuluvat muun muassa vesihuolto-, saniteetti-, energia-, liikenne- ja rahoituspalvelut sekä digitaalinen viestintä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin²¹ periaatteen 20 mukaisesti.

Useat jäsenvaltiot ovat sisällyttäneet strategiakehyksiinsä toimenpiteitä, joilla parannetaan keskeisten palvelujen, erityisesti juoksevan veden, saatavuutta, ja jossain määrin toimenpiteitä, joilla ehkäistään ja poistetaan alueellista eriytymistä. Harvat romaneja koskevat kansalliset strategiakehykset sisältävät sekä yleisiä että kohdennettuja toimenpiteitä sosiaalisen asuntotarjonnan saatavuuden helpottamiseksi, kun taas useissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä ehdotetaan toimenpiteitä, joilla toteutetaan kaupunki- ja asuinalueiden parantamiseen liittyviä virallisia menettelyjä, kannustetaan hankkimaan omistusasunto ja investoidaan infrastruktuuriin, kuten sähköön, kaasuun, juoksevaan veteen, jäteveteen ja jätehuoltoon, maanteihin ja liikennepalvelujen saatavuuteen.

Vain muutamat jäsenvaltiot tunnustavat syrjinnän ja romanivastaisuuden asunnon saamisen esteeksi, jota on torjuttava. Tämä kuvastuu vielä vähemmän konkreettisina toimenpiteinä. Useimmissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä ei puututa riittävällä tavalla esimerkiksi romanien pakkohäätöihin tai siihen, että romaneilla ei ole mahdollisuutta hankkia omistusasuntoa tai varaa kestävään vuokra-asuntoon, tai ahtaasti asumiseen liittyvän kotitalouksien välisen kuilun kaventamiseen.

Useimmat jäsenvaltiot (Espanja, Kreikka, Slovakia, Tšekki ja Unkari), joilla on suuri romaniväestö, ovat sisällyttäneet ohjelmiin yleisesti eriytymisen poistamista koskevia aloitteita paikallisella tasolla, kun taas Bulgaria ja Romania eivät ole toteuttaneet erityisiä eriytymisen poistamista koskevia toimenpiteitä. Näillä aloitteilla varmistetaan, että julkisista varoista rahoitettavissa uusissa rakennushankkeissa ei esiinny eriytymistä ja että niiden yhteydessä seurataan romanien läsnäoloa asuinalueilla tai osallistetaan laajempaa yhteisöä eristämisen poistamista koskeviin prosesseihin valmistamalla se ottamaan vastaan romaneja, jotka ovat muuttaneet pois eriytyneiltä alueilta.

Useimmissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä suunnitellaan tämän alan osalta EU:n rahoitusohjelmien käyttöä, mutta niissä esitetään vain harvoin yksityiskohtaisia tietoja rahoituksen kohdentamisesta.

Esimerkkejä lupaavista käytännöistä on saatavilla muun muassa Saksasta, jossa on osoitettu, miten paikallisviranomaiset voivat sisällyttää romaneja koskevan lähestymistavan asuntojen saatavuutta koskevaan strategiaansa, tai Ranskasta, joka aikoo poistaa slummit kokonaan vuoteen 2030 mennessä²², minkä tueksi on määritetty tavoitteita ja aikataulu. Muina esimerkkeinä voidaan mainita Slovenia, jossa kartoitetaan ja laillistetaan romaniyhdyksuntia niiden infrastruktuurin parantamiseksi, ja Ruotsi, joka on laatinut ohjeita vuokranantajien tietoisuuden lisäämiseksi romanien tilanteesta asuntomarkkinoilla ja syrjinnän torjunnasta. Esimerkki lupaavasta käytännöstä on myös Tšekissä toteutettu ”Housing First – Romodrom” -hanke²³, jonka avulla torjutaan romanitauastaisten sosiaalisesti syrjäytyneiden tai sosiaalisen

²¹ [Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari.](#)

²² [Ranskan suunnitelma slummien poistamisesta kokonaan vuoteen 2030 mennessä.](#)

²³ <https://romodrom.cz/en/our-activities/housing/housing-first/>

syntyneen syrjäytymisen vaarassa olevien henkilöiden asunnottomuutta ja tarjolla olevien asuntojen puutetta.

4. SEURANTA JA RAPORTOINTI

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä ehdotettiin, että kaikkien jäsenvaltioiden olisi parannettava tavoitteiden asettamista ja tietojen keruuta, seuranta- ja raportointia ja että tietoja olisi kerättävä säännöllisesti raportoinnin ja seurannan tukemiseksi. Kaikkia jäsenvaltioita kehoitettiin vahvistamaan romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissään vähimmäis sitoumuksena kansalliset lähtökohdat ja tavoitteet, joiden pohjalta pyritään kohti EU:n tavoitteita kattavan tarvearvioinnin perusteella. Lisäksi romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä ehdotettiin, että jäsenvaltiot sisällyttäisivät romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiinsä lisäsitoumuksena kansallisten määrällisten ja laadullisten tavoitteiden vahvistamisen jokaisen seitsemän EU:n tavoitteen ja niihin liittyvien päämäärien osalta tietojen saatavuudesta sekä kansallisista tilanteista ja haasteista riippuen.

Tämä on nähtävissä myös neuvoston suosituksessa, jossa kehoitetaan jäsenvaltioita sisällyttämään EU- ja yleistavoitteet huomioiden romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiinsä kansallisia määrällisiä ja/tai laadullisia tavoitteita, jotka on mukautettu kansalliseen tilanteeseen ja käytettävissä oleviin yhdenvertaisuustietoihin.

EU:n perusoikeusviraston vuosina 2020–2021 tekemä romaneja koskeva kyselytutkimus²⁴ julkaistiin lokakuussa 2022. Siitä saadaan lähtötietoja romanien tilanteesta kahdeksassa EU:n jäsenvaltiossa²⁵ ja kahdessa ehdokasmaassa²⁶. Näiden tietojen perusteella seurataan edistymistä EU:ssa ja tutkimuksen kohteena olleissa jäsenvaltioissa.

Jotta tietojen keruu, raportointi ja EU:n ja kansallisen tason tavoitteissa edistymisen seuranta olisi tehokkaampaa, komissio on ehdottanut käytettäväksi indikaattoreita, jotka EU:n perusoikeusvirasto on kehittänyt yhdessä romanien kansallisten yhteysviranomaisten, kansallisten tilastotoimistojen ja komission kanssa.

Useimmat jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön romanien kansallisen yhteysviranomaisen koordinoiman seuranta- ja raportointimekanismin. Sen yhteydessä otetaan huomioon kansallisten romanifoorumien, romanikansalaisyhteiskunnan järjestöjen, ministeriöiden, tasa-arvoelinten ja kansallisten tilastolaitosten toimittamat tiedot. Nämä seuranta- ja raportointimekanismit hyötyvät myös Roma Civil Monitor -aloitteen ansiosta saatavista tiedoista.

Yhdessä EU:n perusoikeusviraston kanssa tehdyt yksittäisten maiden seurantakehysten arvioinnit ovat osoittautuneet haastaviksi, koska jäsenvaltioiden välistä vertailtavuutta olisi parannettava niiden lähtökohtiin, indikaattoreihin ja tavoitteisiin soveltaman tilastollisen lähestymistavan osalta.

Joidenkin jäsenvaltioiden, joissa on suuri romaniväestö (Bulgaria, Espanja, Kreikka, Kroatia ja Tšekki), romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä on vahvistettu romanien

²⁴ [EU:n perusoikeusviraston kyselytutkimus vuosina 2020–2021: Romanit kymmenessä Euroopan maassa – tärkeimmät tulokset.](#)

²⁵ Espanja, Italia, Kreikka, Kroatia, Portugali, Romania, Tšekki ja Unkari.

²⁶ Pohjois-Makedonia ja Serbia.

yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista koskevat kansalliset määrälliset tavoitteet, joiden pohjalta pyritään kohti romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen seitsemän tavoitteen yleistavoitteita. Slovakia vastasi romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteisiin kuuden tavoitteen osalta, lukuun ottamatta horisontaalista tavoitetta ”Vähennetään köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä”. Unkari sisällytti kehykseensä nimenomaiset kansalliset määrälliset tavoitteet romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen köyhyyttä, koulutusta ja työllisyyttä koskevien tavoitteiden perusteella. Romania ei sisällyttänyt kehykseensä kansallisia tavoitteita, joilla pyrittäisiin kohti romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen yleistavoitteita.

Latvia, Liettua, Slovenia ja Viro vahvistivat kehyksen yleistavoitteita vastaavat kansalliset tavoitteet yhden tai useamman tavoitteen osalta.

Useat jäsenvaltiot, jotka soveltavat yhteistä mutta eriytettyä lähestymistapaa, ovat vastanneet yhteen tai useampaan romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen seitsemästä tavoitteesta mutta vain osittain EU:n yleistavoitteisiin. Nämä jäsenvaltiot ovat vahvistaneet laadullisia tai määrällisiä tavoitteita ja niihin liittyviä toimenpiteitä, jotka voivat kuitenkin auttaa parantamaan romanien tilannetta kyseisillä aloilla.

Myös niiden jäsenvaltioiden ehdottamilla toimenpiteillä, jotka eivät ole vahvistaneet tavoitteita, parannetaan romanien tilannetta. Ei ole kuitenkaan mahdollista arvioida, missä määrin ne edistävät EU:n yleistavoitteiden saavuttamista.

Jäsenvaltiot, jotka ovat vahvistaneet seitsemää tavoitetta koskevia määrällisiä ja laadullisia välitavoitteita kohti romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteita, edistävät hyödyllisellä tavalla EU:n tavoitteiden saavuttamista vuoteen 2030 mennessä. Niiden jäsenvaltioiden, joilla on erityisiä haasteita ja joissa on huomattava romaniväestö (erityisesti Romanian, jossa on EU:n suurin romaniväestö), on kuitenkin tehtävä enemmän työtä tällaisten tavoitteiden asettamiseksi, jotta voidaan parantaa mahdollisuuksia saavuttaa EU:n tavoitteet yhdessä vuoteen 2030 mennessä.

Tietojen keruun osalta useat jäsenvaltiot ovat viitanneet Eurostatin ja EU:n perusoikeusviraston tutkimuksista sekä kansallisilta tilastolaitoksilta saatavilla oleviin tietoihin. Samaan aikaan jotkin jäsenvaltiot ovat perustelleet sitä, etteivät ne ole vahvistaneet lähtökohtia ja tavoitteita, sillä, että etnistä alkuperää koskevien tietojen keräämistä on rajoitettu lailla.

Jäsenvaltioiden olisi julkistettava neuvoston suosituksen mukaisesti romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevat kansalliset raportit kokonaisuudessaan. Tiedot tästä asiasta puuttuvat kuitenkin suurimmasta osasta romaneja koskevia kansallisia strategiakehyksiä.

5. ROMANEJA KOSKEVIEN KANSALLISTEN STRATEGIAKEHYSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANON RAHOITUS

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä ja neuvoston suosituksessa korostetaan EU:n ja kansallisen rahoituksen merkitystä romanien tasa-arvolle, osallisuudelle ja osallistumiselle ja kehoitetaan jäsenvaltioita selittämään kansallisissa kehyksissään, miten EU:n varoja ja kansallisia varoja ja rahoitusvälineitä käytetään. Monet jäsenvaltiot ovat maininneet rahoituslähteiksi kansallisen ja EU:n rahoituksen, pääasiassa EU:n koheesiopolitiikan varoista, sekä rahoituksen muista kansainvälisistä lähteistä. Tämän rahoitusyhdistelmän avulla

pannaan täytäntöön toimenpiteet, jotka on vahvistettu romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä, ja ne, jotka koskevat romanien sisällyttämistä yleisiin ohjelmiin koulutuksen, työllisyyden, terveydenhoidon ja asumisen alalla.

Romaneja koskevassa EU:n strategiakehyksessä ja neuvoston suosituksessa kannustetaan kaikkia ja erityisesti niitä jäsenvaltioita, joilla on muita suurempia haasteita tai joissa on merkittävä romaniväestö, hyödyntämään täysimääräisesti vuosien 2021–2027 monivuotisesta rahoituskehiksestä ja NextGeneration EU -välineestä saatavilla olevaa rahoitusta romaniväestöä varten. Tämän mahdollistamiseksi vuosien 2021–2027 asetuksia on lujitettu ja virtaviivaistettu esimerkiksi romanien kaltaisen syrjäytyneiden yhteisöjen sosioekonomisen integroitumisen edistämistä koskevan ESR+ -erityistavoitteen avulla ja tähän alaan liittyvillä täydentävillä EAKR:n investoinneilla sekä sisällyttämällä koheesiopolitiikan yhteisiä säännöksiä koskevaan asetukseen²⁷ vastaava aihekohtainen mahdollistava edellytys.

Mahdollistavan edellytyksen mukaan tätä kohdennettua tavoitetta varten varoja talousarviosta varaavilla jäsenvaltioilla on oltava määriteltynä romanien osallisuutta koskeva kansallinen strateginen politiikkakehys. Tähän sisältyvät tiukat vaatimukset, jotka liittyvät seurantaan, eriytymisen poistamista koskeviin toimenpiteisiin, romanien osallisuuden yleistämiseen alueellisella ja paikallisella tasolla sekä tiiviiseen yhteistyöhön romanikansalaisyhteiskunnan ja muiden asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa. Mahdollistavaa edellytystä seurataan jatkuvasti koko ohjelmakauden ajan. Jos jäsenvaltio ei enää täytä sitä, menojen korvaaminen estetään edellytystä vastaavan erityistavoitteen osalta. Lisäksi Euroopan sosiaalirahasto plussan mukaan kaikkien jäsenvaltioiden on noudatettava 25 prosentin aihekohtaista keskittämistä koskevaa vaatimusta. Siinä keskitytään sosiaaliseen osallisuuteen, jonka osalta romanit ovat keskeinen kohderyhmä.

Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että saatavilla oleva rahoitus tavoittaa romanit tehokkaasti.

Komissio korosti vuosien 2021–2027 kumppanuussopimuksia sekä EAKR:n ja Euroopan sosiaalirahasto plussan ohjelmia koskevissa neuvotteluissa, että romaneihin liittyvät maakohtaiset haasteet olisi otettava asianmukaisesti huomioon ja niihin olisi puututtava tulevaisuudessa ja että olisi pantava täytäntöön toimenpiteitä, joilla edistetään romanien osallisuutta ja pääsyä yleisiin eriytymättömiin infrastruktuureihin ja palveluihin.

Kuusitoista jäsenvaltiota aikoo varata Euroopan sosiaalirahasto plussasta varoja syrjäytyneille yhteisöille, kuten romaneille (Bulgaria, Espanja, Italia, Kreikka, Kroatia, Luxemburg, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tšekki, Unkari ja Viro). Näiden varojen määrä on yli 1,8 miljardia euroa²⁸.

Elpymis- ja palautumistukivälineen perustamisesta annetun asetuksen²⁹ mukaisesti kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa ehdotetuilla uudistuksilla ja investoinneilla pyritään vastaamaan tuloksellisesti kaikkiin talouspolitiikan eurooppalaisen ohjausjakson

²⁷ Asetus (EU) 2021/1060 Euroopan aluekehitysrahastoa, Euroopan sosiaalirahasto plussaa, koheesiorahastoa, oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa ja Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahastoa koskevista yhteisistä säännöksistä ja varainhoitosäännöistä sekä turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahastoa, sisäisen turvallisuuden rahastoa ja rajaturvallisuuden ja viisumipolitiikan rahoitusvälinettä koskevista varainhoitosäännöistä.

²⁸ Tämä summa on vain arvio. Se vastaa jäsenvaltioiden virallisesti toimittamia tietoja 21. marraskuuta 2022. Lopulliset luvut ovat saatavilla vasta, kun kaikki ohjelmat on hyväksytty.

²⁹ [Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus \(EU\) 2021/241, annettu 12. helmikuuta 2021, elpymis- ja palautumistukivälineen perustamisesta.](#)

yhteydessä vuodesta 2019 lähtien annetuissa maakohtaisissa suosituksissa jäsenvaltioille yksilöityihin haasteisiin tai merkittävään osaan niistä.³⁰ Ohjausjakson puitteissa Bulgaria, Romania, Slovakia, Tšekki³¹ ja Unkari ovat saaneet säännöllisesti maakohtaisia suosituksia romaniväestön osallistamisesta vuosina 2012–2019. Neuvosto antoi vuonna 2019 Bulgarialle, Romanianle, Slovakialle ja Unkarille maakohtaisia suosituksia, jotka koskivat ensisijaisesti romanioppilaiden osallistavan ja laadukkaan koulutuksen tarvetta.

Vuonna 2022 Bulgariaa, Romaniaa, Slovakiaa, Tšekkiä ja Unkaria koskevissa maaraaporteissa viitattiin vuonna 2022 erityisesti romanien osallisuutta koskevien kysymysten merkitykseen. Vuonna 2022 kaikki jäsenvaltiot, joilla on hyväksytty elpymis- ja palautumissuunnitelma, saivat suosituksen elpymis- ja palautumissuunnitelman ja koheesiopolitiikan ohjelmien täytäntöönpanosta. Unkari, jonka elpymis- ja palautumissuunnitelman neuvosto hyväksyi 15. joulukuuta 2022³², sai vuonna 2022 maakohtaisen suosituksen romanien osallistamisesta. Elpymis- ja palautumistukivälinettä koskevassa asetuksessa edellytetään myös, että jäsenvaltiot selittävät, miten niiden elpymis- ja palautumissuunnitelmiin sisältyvien toimenpiteiden odotetaan edistävän kaikkien yhtäläisiä mahdollisuuksia ja näiden tavoitteiden valtavirtaistamista Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaisesti. Romanit on sisällytetty nimenomaisesti useisiin kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin tiettyjen toimenpiteiden edunsaajina, esimerkiksi kun tuetaan lastenhoitopalveluja ja laadukkaan yleisopetuksen saatavuutta sosiaalisesti heikommassa asemassa oleville opiskelijoille, myös romaneille, sekä kohdennettuja investointeja, jotka liittyvät esimerkiksi terveystalvelujen tarjoamiseen romaniyhteisöille.

Muita investointeja ja uudistuksia ovat haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten romaneihin, kuuluvien nuorten henkilökohtaiseen kehitykseen tähtäävien nuorisokeskusten perustaminen ja energiatehokkaiden sosiaalisten asuntojen tarjoaminen haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille. Suunnitelmat sisältävät yleisesti huomattavan määrän sosiaalisia tavoitteita tukevia uudistuksia ja investointeja. Jäsenvaltiot ovat kaiken kaikkiaan osoittaneet noin 28 prosenttia elpymis- ja palautumistukivälineen varoistaan sosiaalisten tavoitteiden tukemiseen seuraavissa neljässä eri luokassa: työllisyys ja osaaminen, koulutus ja lastenhoito, terveydenhuolto ja pitkäaikaishoito sekä sosiaalipolitiikka³³.

Jäsenvaltioita kehoitetaan hyödyntämään tätä rahoitusta optimaalisella tavalla, jotta ne voivat suunnitella ja panna täytäntöön toimenpiteitä, joilla parannetaan eriytymättömän yleisopetuksen, koulutuksen, asumisen, terveydenhuollon, pitkäaikaishoidon ja työpaikkojen saatavuutta syrjäytyneiden ryhmien, kuten romanien, keskuudessa, edistetään heidän sosiaalista osallisuuttaan ja tuetaan syrjäytyneiden romaniyhteisöjen parissa työskenteleviä kansalaisyhteiskunnan järjestöjä.

³⁰ Kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa on otettava huomioon vuodesta 2019 lähtien annetut maakohtaiset suositukset. Tämä tarkoittaa suurimmalle osalle jäsenvaltioita vuosien 2019 ja 2020 maakohtaisia suosituksia, koska useimmat suunnitelmat laadittiin vuonna 2021. Vuoden 2022 ohjausjakson lähestymistapa oli niukka, ja maakohtaisissa suosituksissa puututtiin vain olemassa oleviin ja uusiin painopisteisiin, joita ei ollut käsitelty hyväksytyissä elpymis- ja palautumissuunnitelmissa. Tämän seurauksena vuonna 2022 vain Unkari (jonka elpymis- ja palautumissuunnitelma hyväksyttiin 15. joulukuuta 2022) sai romaneja koskevan maakohtaisen suosituksen. Neuvosto antoi vuonna 2019 Bulgarialle, Romanianle, Slovakialle ja Unkarille maakohtaisia suosituksia, jotka koskivat ensisijaisesti romanioppilaiden osallistavan ja laadukkaan koulutuksen tarvetta.

³¹ Tšekki sai romaniväestön osallistamiseen liittyviä erityisiä maakohtaisia suosituksia vuoteen 2016 asti.

³² [Unkarin elpymissuunnitelmaa koskeneen kirjallisen menettelyn tulokset – neuvosto \(europa.eu\)](#).

³³ [Elpymisen ja palautumisen tulostaulu \(europa.eu\)](#).

6. LAAJENTUMISMAAT: EU:N EHDOKASMAAT JA MAHDOLLISET EHDOKASMAAT³⁴

Osoituksena vahvasta sitoutumisestaan romanien osallistamiseen Länsi-Balkanin johtajat sopivat Poznańin prosessin³⁵ puitteissa kansallisten strategiakehystensä tai toimintasuunnitelmiansa yhdenmukaistamisesta romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen kanssa. Näin ollen niitä käsitellään myös tässä arvioinnissa.

Tavoite romanivastaisuuden torjumisesta on sisällytetty kaikkiin Länsi-Balkanin alueen kehyksiin. Kansalaisyhteiskunnan edustajat osallistuivat uusien romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten laatimiseen. Kaikki Länsi-Balkanin kumppanien romaneja koskevat kansalliset strategiakehykset sisältävät kansallisia indikaattoreita ja seurantavälineitä. Säännöllistä tietojen keruuta, julkista raportointia ja arviointia olisi kuitenkin vahvistettava saavutetun edistyksen luotettavan arvioinnin varmistamiseksi käyttämällä alueen lähtökohtana Länsi-Balkanilla tehtyjen kyselytutkimusten tuloksia.

Vaikka romanien köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen ovat alueella yleisiä ilmiöitä, tähän ongelmaan pureutuvat toimenpiteet eivät kata riittävällä tavalla moninkertaista ja rakenteellista syrjintää (naiset, ikääntyneet, lapset, hlbtq-henkilöt ja kansalaisuudettomat romanit). Niissä ei oteta riittävällä tavalla huomioon tarvetta vahvistaa romanien kansallisten yhteysviranomaisen valtuuksia ja hallinnollisia valmiuksia ja varmistaa niiden suora osallistuminen EU:n varojen ohjelmointiin ja seurantaan strategiakehyksessä esiin tuodulla tavalla.

Rahoituksen osalta romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä ja toimintasuunnitelmissa kiinnitetään entistä enemmän huomiota rahoitustarpeiden tunnistamiseen ja niihin käytetään määrärahoja kansallisista talousarvioista. Riippuvuus avunantajien rahoituksesta on kuitenkin suuri. Komission liittymistä valmistelevan tukivälineen (IPA) varoista antama merkittävä taloudellinen tuki auttaa jo nyt kansallista hallintoa ja paikallisviranomaisia parantamaan valmiuksiaan, minkä lisäksi sillä tuetaan koulutusta, yrittäjyyttä, romaniyhdyskuntien laillistamista ja romanikansalaisyhteiskunnan järjestöjen verkostoja. Tätä taloudellista tukea jatketaan sekä kansallisella että alueellisella tasolla, ja se kattaa uudet painopistealat, kuten digitaalian.

Romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen alakohtaisten tavoitteiden osalta laadukkaan koulutuksen, työllisyyden ja terveydenhuollon saatavuuden lisääminen on kaikkiin romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin sisältyvä strateginen tavoite, vaikka

³⁴ Tässä arvioinnissa ei käsitellä Turkiaa, koska sillä ei ole romaneja koskevaa kansallista strategiaa. Eurooppa-neuvosto vahvisti kesäkuussa 2022 Euroopan komission lausuntojen perusteella Ukrainan, Moldovan ja Georgian jäsenyyshakymät, minkä lisäksi Ukrainalle ja Moldovalle myönnettiin ehdokasmaan asema. Koska nämä päätökset on tehty vasta äskettäin, yksikään näistä kolmesta maasta ei sisälly tähän arviointiin, vaikka Ukrainalla ja Moldovan tasavallalla on romaneja koskeva kansallinen strategia.

³⁵ Sofiassa 6. marraskuuta 2020 järjestetyn huippukokouksen tuloksena hyväksytty Länsi-Balkanin kumppaneiden Poznańin julistus romanien integraatiosta EU:n laajentumisprosessissa.

yksityiskohtaisuuden taso vaihtelee. Romaninaisten ja -nuorten työllistymiseen ja digitaalisten taitojen hankkimiseen ei kiinnitetä riittävästi huomiota. Lasten, haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ja sukupuoleen perustuvan väkivallan uhrien terveyttä koskevat toimenpiteet on katettu vain osittain, mutta terveydenhuollon kenttätöön parantamista ei ole otettu huomioon riittävällä tavalla. Asumisen osalta Länsi-Balkanin maat ovat jo saaneet valmiiksi laittomien ja epävirallisten romaniyhdyskuntien kartoituksen. Romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä mainitaan mahdollisuus sosiaaliseen asuntotarjontaan, mutta niissä käsitellään vain osittain muun muassa romaniyhdyskuntien infrastruktuurin laillistamista ja parantamista, pakkohäätöjen lopettamista ja toimenpiteitä romanien asunnottomuuden torjumiseksi. Yleisesti ottaen edistys on oikeasuuntaista, mutta lisätyötä tarvitaan koko vuosikymmenen ajan.

Romanien tasa-arvo, osallisuus ja osallistuminen sekä asteittainen mukautuminen romaneja koskevaan EU:n strategiakehykseen on otettava asianmukaisesti huomioon kahdessa uudessa EU:n ehdokasmaassa, Ukrainassa ja Moldovassa³⁶, sekä mahdollisessa ehdokasmaassa Georgiassa. Euroopan komission lausunnoissa³⁷ määriteltäisiin painopisteisiin kuuluu jo se, että näiden kolmen maan on vahvistettava kansallisten vähemmistöjensä ja haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien oikeuksia ja oikeudellista kehystä.

Komissio seuraa tiiviisti edistymistä ja tukee edelleen taloudellisesti romanien osallistamista Länsi-Balkanilla, Ukrainassa, Moldovassa, Georgiassa ja Turkissa osana laajentumisneuvottelujen lukua 23 ”Oikeuslaitos ja perusoikeudet”.

7. OHJEITA JÄSENVALTIOILLE

Komissio kehottaa jäsenvaltioita toteuttamaan toimia tässä tiedonannossa ja komission yksiköiden valmisteluasiakirjan ensimmäisessä osassa olevassa maakohtaisessa analyysissä yksilöityjen parannuskohteiden osalta muun muassa kohdentamalla niitä vastaavat määrärahat (ja määrittämällä rahoituslähteet, kuten kansalliset talousarviot, EAKR, ESR+-ohjelmat ja elpymis- ja palautumissuunnitelma). Jäsenvaltioiden olisi hyödynnettävä kansallisen tilanteensa mukaisesti tehokkaalla tavalla mekanismeja romaneja koskevien kansallisten strategiakehystensä ja/tai toiminta- ja täytäntöönpanosuunnitelmien uudistamiseksi tai ajan tasalle saattamiseksi, jotta niistä voidaan tehdä kunnianhimoisempia.

Jäsenvaltioita, joissa on merkittävä romaniväestö, kannustetaan voimakkaasti nostamaan tavoitetasoaan romanien kohtaamien haasteiden ratkaisemisessa neljällä alakohtaisella alalla ja varmistamaan samalla romanivastaisuuden, syrjinnän, vihapuheen ja viharikosten torjumista koskevien horisontaalisten tavoitteiden asianmukaisen monialaisen toteuttaminen, köyhyyden torjuminen ja romanien merkityksellisen yhteiskunnallisen osallistumisen takaaminen. Romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten ja toimintasuunnitelmien täytäntöönpanon olisi perustuttava vankkoihin lähtökohtiin, kuten EU:n perusoikeusviraston vuosina 2020–2021 tekemään romaneja koskevaan kyselyyn sen kohteina olleiden maiden osalta, ja riittävän kunnianhimoisiin tavoitteisiin, jotka liittyvät läheisesti romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tason tavoitteisiin. On tärkeää, että nämä jäsenvaltiot omaksuvat yhdistetyn lähestymistavan, jossa kohdennetaan toimia romanien tasa-arvoon ja osallisuuteen ja valtavirtaistetaan ne.

³⁶ [Komission kesäkuussa 2022 Moldovasta antama lausunto sisälsi romaneja koskevia suosituksia.](#)

³⁷ [Euroopan komission lausunnot EU-jäsenyyslakemuksista.](#)

Komissio kehottaa jäsenvaltioita, jotka ovat vahvistaneet osallisuutta koskevia poliittisia toimenpiteitä, varmistamaan, että yleiset sosiaalista osallisuutta koskevat politiikat ja ohjelmat tavoittavat tehokkaasti romaniväestön, ja kehittämään kohdennettuja toimenpiteitä, joilla parannetaan yleisten eriytymättömien infrastruktuurien ja palvelujen saatavuutta romaneille tarpeen mukaan.

Komissio kannustaa kaikkia jäsenvaltioita, jotka ovat laatimassa tai panemassa täytäntöön muita eriarvoisuuden vähentämiseen tai syrjinnän torjumiseen liittyviä kansallisia strategioita, kuten rasisminvastaisia toimintasuunnitelmia tai eurooppalaisen lapsitakuun piirissä olevia toimintasuunnitelmia, varmistamaan romaneja koskevien kysymysten asianmukaisen valtavirtaistamisen sekä täysimittaisen täydentävyyden ja yhdenmukaisuuden romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten mukaisten toimenpiteiden kanssa.

Kaikki jäsenvaltiot hyväksyivät vuoden 2021 Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimintasuunnitelmassa ehdotetut työllisyyttä, osaamista ja köyhyyttä koskevat EU:n yleistavoitteet³⁸. Ne ovat laatineet näitä aloja koskevia kansallisia tavoitteita, joita olisi käytettävä täysimääräisesti sen varmistamiseksi, että ketään ei jätetä jälkeen.

Romanien kansalliset yhteysviranomaiset

Romanien kansallisten yhteysviranomaisten rooli ja tehokkuus ovat keskeinen tekijä romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten täytäntöönpanon onnistumiselle. Vaikka useimmat jäsenvaltiot ovat määrittäneet romanien kansallisille yhteysviranomaisilleen asianmukaiset valtuutukset ja roolin, jossa ne koordinoivat toimia ministeriöiden ja muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa, useimmille romanien kansallisille yhteysviranomaisille ei ole kuitenkaan annettu riittävästi taloudellisia ja henkilöresursseja, mikä rajoittaa niiden valmiuksia hoitaa koordinointi- ja seurantatehtäviään kattavasti. Yhteysviranomaiset olisi tarvittaessa myös otettava mukaan EAKR- ja ESR+ -ohjelmien, elpymis- ja palautumissuunnitelmien ja kaikkien muiden, romanien tasa-arvoa ja osallisuutta edistävien unionin rahastojen ohjelmointiin, täytäntöönpanoon ja seurantaan (myös seurantakomiteoissa). Komissio toteaa jälleen, että jäsenvaltioiden on tärkeää lisätä kansallisten yhteysviranomaisten valtuuksia, jotta ne voivat hoitaa keskeisen tehtävänsä tehokkaasti.

Romanivastaisuus

Romanivastaisuuden torjuminen ja ehkäiseminen on romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen ja neuvoston suosituksen keskeinen tavoite ja ohjaava periaate. Useissa romaneja koskevissa kansallisissa viitekehyksissä tunnustetaan, että on tärkeää ottaa huomioon romanivastaisuuden erilaiset ilmaisu- ja ilmenemismuodot, kuten romaneihin kohdistuva rasismi, syrjintä, ennakkoluulot, stereotyyptit ja leimaaminen sekä vihapuhe ja viharikokset.

Monet jäsenvaltiot mainitsevat romanivastaisuuden kansallista tilannettaan ja haasteitaan koskevassa kuvauksessaan. Useimmat jäsenvaltiot, joissa on suuri romaniväestö, ovat vahvistaneet tavoitteita ja toimenpiteitä tämän ilmiön torjumiseksi, joskin niiden laajuus ja tavoitetaso vaihtelevat, eivätkä ne vastaa riittävällä tavalla ongelman laajuutta. Komissio kehottaa jäsenvaltioita tehostamaan toimiaan tällä alalla ja kannustaa niitä jäsenvaltioita, jotka

³⁸ [Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tavoitteet vuoteen 2030 mennessä.](#)

eivät ole vielä vahvistaneet suunnitelmia tämän ongelman ratkaisemiseksi, vahvistamaan ne nyt.

Eriytyminen koulutuksessa ja asumisessa

Komissio kehottaa jäsenvaltioita, erityisesti niitä, joissa on merkittävä romaniväestö, tehostamaan toimiaan romanilasten kouluihin liittyvän ja alueellisen eriytymisen ehkäisemiseksi ja poistamiseksi sekä torjumaan vääriä diagnooseja, joiden vuoksi romanilapsia sijoitetaan virheellisesti erityisopetukseen. Komissio kannustaa myös jäsenvaltioita tunnistamaan ja poistamaan ennakoivasti sellaiset esteet, jotka estävät romanilapsia menemästä esikouluun ja saamasta laadukasta koulutusta eriytymättömissä ympäristöissä kaikilla koulutustasoilla. Komissio kannustaa painokkaasti jäsenvaltioita hyödyntämään kaikkea EU:n rahoitusta (ESR+, EAKR, InvestEU-ohjelma ja elpymis- ja palautumissuunnitelma), jotta ne voivat auttaa parantamaan syrjäytyneiden romaniyhteisöjen sekä pienituloisissa kotitalouksissa asuvien köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien romanien elinoloja ja kehitysnäkymiä. Jäsenvaltioiden olisi tarjottava yleisiä sosiaalisia vuokra-asuntoja eriytymättömillä alueilla ja toteutettava toimenpiteitä, joilla edistetään yleisopetuksen, työpaikkojen, terveydenhuollon ja sosiaalihuollon saatavuutta, sekä kehitettävä tai saatettava ajan tasalle paikallisia toimia ja pantava täytäntöön eriytymissuunnitelmia.

Tavoitteet ja indikaattorit

Indikaattoreihin ja lähtökohtiin yhdistettyjen määrällisesti ilmaistujen täsmällisten kansallisten tavoitteiden vahvistaminen on ratkaisevan tärkeää, jotta voidaan seurata edistymistä romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteiden saavuttamisessa. EU:n perusoikeusviraston vuosina 2020–2021 tekemä romaneja koskeva kysely antaa lähtökohdan kyselyn kohteena olleiden maiden suhteen. On tärkeää, että nämä jäsenvaltiot omaksuvat yhdistetyn lähestymistavan, jossa kohdennetaan toimia romanien tasa-arvoon ja osallisuuteen ja valtavirtaistetaan ne.

Komissio kannustaa lisäksi kaikkia jäsenvaltioita tarkastelemaan uudelleen romaneja koskevia kansallisia strategiakehyksiään ja muuttamaan niitä tarpeen mukaan sellaisten erityisten määrällisten tavoitteiden kehittämiseksi, joiden avulla EU voi saavuttaa yhdessä romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteet vuoteen 2030 mennessä.

Valtavirtaistaminen

Monissa romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä kuvaillaan toimenpiteitä, jotka liittyvät yleisiin sosiaalista osallisuutta koskeviin politiikkoihin ja ohjelmiin. Nämä toimenpiteet eivät ole kuitenkaan usein riittävän yksityiskohtaisia sen suhteen, miten ja missä määrin romanit voivat hyötyä niistä. Sen lisäksi, että romanien osallisuutta on edistettävä yleisten politiikkojen ja ohjelmien avulla, jäsenvaltioiden olisi otettava käyttöön suojatoimia, joilla estetään laiminlyönnit ja romaneja koskevien kysymysten sisällyttäminen politiikkoihin ja ohjelmiin vain pintatasolla. Romanien kansallisten yhteysviranomaisien olisi osallistuttava tähän prosessiin, ja niiden olisi voitava toimia siinä monialaisessa koordinoivassa roolissa.

Osallistuminen

Jäsenvaltioiden olisi varmistettava ja osoitettava romanien todellinen ja merkityksellinen osallistuminen romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten ja EU:n varoihin liittyvien ohjelmien täytäntöönpanon kaikkiin vaiheisiin kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla sekä romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten seurantaan ja raportointiin.

Yhteistyö voidaan tältä osin toteuttaa vahvistamalla kansallisten romanifoorumien osallistumista tai vastaavia neuvoa-antavia ja osallistavia prosesseja.

8. EUROOPAN KOMISSION TUKI

1) EU:n lainsäädännön täytäntöönpano

Komissio seuraa edelleen rotusyrjintädirektiivin³⁹, uhrien oikeuksia koskevan direktiivin⁴⁰ ja rasismien ja muukalaisvihan torjumisesta annetun neuvoston puitepäättöksen täytäntöönpanoa ja soveltamista ja käynnistää tarvittaessa rikkomusmenettelyjä, joilla voidaan saada aikaan muutos kansallisessa lainsäädännössä ja politiikassa. Komissio vahvistaa syrjinnän torjuntaa koskevaa institutionaalista kehystä esittelemällä lainsäädäntöehdotuksen tasa-arvoelimiä koskevista normeista.

2) Romanian tasa-arvon valtavirtaistaminen EU:n poliittisissa aloitteissa ja EU:n varojen käyttöönotto romaneita varten

Komissio varmistaa, että rotuun tai etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjunta valtavirtaistetaan EU:n politiikkoihin, lainsäädäntöön ja rahoitusohjelmiin, joilla edistetään yhteenkuuluvuutta, osallisuutta ja osallistumista. Komissio seuraa romanien tasa-arvon, osallisuuden ja osallistumisen kannalta merkityksellisten politiikkojen täytäntöönpanoa myös eurooppalaisen ohjausjakson yhteydessä.

Jäsenvaltioille annetaan tukea niiden romaneja koskevien kansallisten kehysten kehittämistä ja täytäntöönpanoa varten rahoitustuki- ja koordinoitimenpiteiden avulla. Lisätukea annetaan myös teknisen tuen välineestä⁴¹ myönnettävän avun muodossa. Valmiuksien kehittämiseen tarjotaan mahdollisuus erityisesti EU:n perusoikeusviraston välityksellä luotettavien seuranta- ja arviointijärjestelmien kehittämistä varten. Tasa-arvoon liittyviä tietoja kerätään päätöksentekoa ja romaneja koskevien kansallisten kehysten täytäntöönpanoa varten. Romanian kansallisia yhteysviranomaisia autetaan lisäämään tietämystään ja valmiuksiaan seurata romaneja koskevien kansallisten kehysten täytäntöönpanoa ja raportoida siitä sekä kehittää räätälöityjä indikaattoreita.

Komissio hyödyntää mahdollisimman hyvin romanien kansallisten yhteysviranomaisten kokouksia jatkotoimien toteuttamiseksi tämän tiedonannon tulosten perusteella.

Komissio auttaa panemaan täytäntöön erilaisia ohjelmia ja hankkeita. Niitä ovat esimerkiksi EU Pilot HERO⁴², joka mahdollistaa sellaisten pilottihankkeiden toteuttamisen, joilla parannetaan asuntojen ja työpaikkojen saatavuutta haavoittuvassa asemassa olevien romaniperheiden keskuudessa, ja EU:n valmistelutoimiin vuosina 2021–2025 kuuluva Roma Civil Monitor -aloite romanikansalaisyhteiskunnan järjestöjen valmiuksien kehittämiseksi romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten täytäntöönpanon seuraamista varten. Muissa hankkeissa keskitytään koulutusmahdollisuuksiin ja poliittista päätöksentekoa

³⁹ [Neuvoston direktiivi 2000/43/EY, annettu 29 päivänä kesäkuuta 2000, rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta.](#)

⁴⁰ [Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2012, rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättöksen 2001/220/YOS korvaamisesta.](#)

⁴¹ [Teknisen tuen väline.](#)

⁴² [HERO-pilottihanke.](#)

koskevien valmiuksien kehittämiseen. Tällaisia hankkeita ovat esimerkiksi EU:n ja Euroopan neuvoston yhteiset INSCHOOL- ja ROMACT-ohjelmat⁴³.

Romanien kansalliset yhteysviranomaiset ja kansalliset romanifoorumit saavat tukea kansalaisten, tasa-arvon, oikeuksien ja arvojen ohjelmaan (CERV)⁴⁴ liittyvien komission erityisten ehdotuspyyntöjen välityksellä. CERV-ohjelmasta tuetaan myös hankkeita, joilla torjutaan rasismia, romanivastaisuutta ja syrjintää, sekä hankkeita, joilla muistetaan joukkotuhon uhreja ohjelmaan liittyvien Euroopan muistiperintöä koskevien ehdotuspyyntöjen avulla⁴⁵.

Komissio helpottaa jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä, jonka avulla edistetään laadukkaan koulutuksen yhdenvertaista saatavuutta kaikille eurooppalaisen koulutusalueen ja digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelman⁴⁶ sekä Euroopan sosiaalirahasto plussan avulla. Komissio helpottaa edelleen syrjinnän torjuntaa koskevaa vastavuoroista oppimista koulutuksessa ja koulutuksen avulla eurooppalaisen koulutusalueen strategiapuitteiden mukaisesti perustetussa tasa-arvoa ja arvoja käsittelevässä työryhmässään.

Komissio aikoo jatkaa romaneja koskevien kysymysten valtavirtaistamista kaikkien sellaisten strategioiden alaisissa asiaankuuluvissa toimissa, joilla pannaan täytäntöön tasa-arvon unioni⁴⁷, Erasmus+ -ohjelma⁴⁸ ja Euroopan solidaarisuusjoukot⁴⁹. Komissio hyödyntää EU4Health-ohjelman⁵⁰ varoja, jotta se voi auttaa ehkäisemään tauteja ja helpottamaan rokotuksia sekä kehittämään mekanismeja, joiden avulla voidaan vastata paremmin terveyteen liittyviin kriiseihin, myös romaniväestön keskuudessa. Ilmasto- ja infrastruktuurirahastojen⁵¹ avulla edistetään vammaisten ja köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien henkilöiden, myös romanien, osallisuutta ja kohtuuhintaista sosiaalista asuntotarjontaa.

Kun komissio panee täytäntöön EU:n varoja, kuten Euroopan sosiaalirahasto plussan (ESR+) ohjelmia, se tekee jäsenvaltioiden kanssa yhteistyötä sen varmistamiseksi, että romanien tarpeet otetaan huomioon. Tässä sovelletaan lähestymistapaa, jossa yhdistetään yleiset ja kohdennetut toimenpiteet. Lisäksi komissio edistää parhaiden käytäntöjen ja jäsenvaltioille suunnattujen ohjeiden vaihtoa koulutukseen ja asumiseen liittyvän eriytymisen poistamisesta.

3) EU:n toimet ja tuki romanien osallistumisen, osallisuuden ja monimuotoisuuden edistämiseksi

Komissio tekee vakiintuneen käytäntönsä pohjalta yhteistyötä EU:n neuvoston puheenjohtajavaltion kanssa, jotta romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevat kysymykset pysyvät poliittisella asialistalla.

⁴³ EU:n ja Euroopan neuvoston yhteiset ohjelmat: koulutuksen saatavuus ([INSCHOOL](#)) ja päätöksentekoa koskevien valmiuksien kehittäminen ([ROMACT](#)); REDI Economic Development S.A:n hankkeen avulla tuetaan romanien yrittäjyyttä neljässä maassa Euroopan investointirahaston (EIR) tuella.

⁴⁴ [Kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelma](#).

⁴⁵ Ehdotuspyynnöt, jotka koskevat [Euroopan muistiperintöä](#).

⁴⁶ [Eurooppalainen koulutusalue](#), painopisteet: [Koulutuksen laadun ja yhdenvertaisuuden parantaminen](#) ja [digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelma](#).

⁴⁷ [Tasa-arvon unioni: ensimmäisen vuoden toimet ja saavutukset](#).

⁴⁸ [Erasmus+ – EU:n koulutus-, nuoriso- ja urheiluohjelma](#).

⁴⁹ [Euroopan solidaarisuusjoukot](#).

⁵⁰ [EU4Health-ohjelma](#).

⁵¹ [InvestEU-ohjelman ilmasto- ja infrastruktuurirahastot](#).

Komissio jatkaa työtään kansainvälisten kumppanuuksien, vastavuoroisen oppimisen sekä taitotiedon ja lupaavien käytäntöjen vaihdon edistämiseksi tukemalla i) romanien kansallisten yhteysviranomaisten verkostoa, ii) romanien osallisuutta käsittelevän eurooppalaisen foorumin järjestämistä, iii) Roma Civil Monitor -aloitteen täytäntöönpanoa, iv) yhteistyötä tasa-arvoelinten eurooppalaisen verkoston (Equinet) ja EURoma-verkoston kanssa.

Komissio jatkaa myös yhteistyötään ja kumppanuuttaan Euroopan parlamentin ja romanien kansalaisyhteiskunnan kanssa kansainvälisen romanipäivän juhlistamiseksi.

Tämän arvioinnin tuloksista keskustellaan myös kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden kanssa komission kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden neuvoa-antavassa ryhmässä ja osana vuosien 2021–2025 Roma Civil Monitor -aloitetta, jotta voidaan määrittää paras toimintatapa puutteiden korjaamiseksi ja keinot niiden ratkaisemiseksi sekä mahdollisuudet toistaa ja laajentaa lupaavia käytäntöjä.

Komissio edistää monimuotoisuutta ja osallistavuutta Luova Eurooppa -ohjelman⁵² kautta sekä romanien työmarkkinoille osallistamista EU:n monimuotoisuusverkoston kautta⁵³. Komission uusi henkilöstöstrategia⁵⁴ auttaa komissiota lisäämään henkilöstönsä monimuotoisuutta. Komissio pyrkii lisäämään sen avulla aliedustettuihin ryhmiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien harjoittelijoiden ja työntekijöiden määrää. Komissio myös tarjoaa osallistavan ja keskusteleavan demokratian osaamiskeskuksensa⁵⁵ välityksellä näkemyksiä kansalaisten osallistumishankkeiden kehittämisestä. Näillä hankkeilla voidaan edistää romanien osallistavaa poliittista ja paikallista osallistumista Euroopassa.

4) EU:n toimet ja tuki tasa-arvon edistämiseksi ja romanivastaisuuden torjumiseksi

Komissio on sitoutunut edistämään romaneihin ja romanitaustaisiin roolimalleihin liittyviä myönteisiä narratiiveja sekä torjumaan romanivastaisuutta, stereotypioita, romanivastaista retoriikkaa ja vihapuhetta. Se jatkaa tämän sitoumuksen pohjalta työtään vihapuheen ja viharikosten torjumista käsittelevässä korkean tason työryhmässä ja tekee yhteistyötä Euroopan neuvoston kanssa tulevassa EQUIROM-hankkeessa⁵⁶.

9. PÄÄTELMÄT

Romaneja koskevaan EU:n strategiakehykseen ja neuvoston suositukseen sisältyvät keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet on otettu vaihtelevassa määrin huomioon romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä. Jotta romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten avulla voidaan saavuttaa toivotut muutokset vuoteen 2030 mennessä, on kehitettävä ja ylläpidettävä vahvoja kumppanuuksia kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien välillä. Tällä tavoin voidaan vastata tehokkaasti maakohtaisiin haasteisiin, seurata tarkasti edistymistä ja

⁵² [Luova Eurooppa -ohjelma](#).

⁵³ [EU:n monimuotoisuusverkosto](#) – verkosto tarjoaa eurooppalaisten monimuotoisuussitoumusten (joita on tällä hetkellä 26) puitteissa mahdollisuuden vaihtaa ja jakaa kokemuksia ja hyviä käytäntöjä.

⁵⁴ Komission [henkilöstöstrategia](#).

⁵⁵ [Osallistavan ja keskusteleavan demokratian osaamiskeskus](#).

⁵⁶ Euroopan neuvosto toteuttaa romanien tasa-arvoa ja vapautta syrjinnästä koskevan EQUIROM-hankkeen CERV-2021-COEU-1-ehdotuspyyntöön liittyvän rahoituksen avulla.

mukauttaa ja päivittää romaneja koskevia kansallisia strategiakehyksiä tarpeen mukaan. Komissio jatkaa EU:n tasolla toimia varmistaakseen täyden tuen tälle työlle.

Komissio kehottaa jäsenvaltioita hyödyntämään parhaalla mahdollisella tavalla komission arviointia, havaintoja ja parannusohjeita ja raportoimaan edistymisestään kesäkuuhun 2023 mennessä neuvoston suosituksen mukaisesti. Seuraavassa komission tiedonannossa arvioidaan jäsenvaltioiden ensimmäiset kertomukset niiden romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten täytäntöönpanosta ja edistymisestä vuoden 2030 tavoitteiden saavuttamisessa.

EU:n perusoikeusvirasto on sitoutunut tekemään uuden romaneja koskevan kyselyn vuonna 2024. Sen tulokset yhdessä jäsenvaltioiden joka toinen vuosi toimittamien kertomusten kanssa auttavat parantamaan jäsenvaltioiden ja komission valmiuksia arvioida edistymistä romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen vuoden 2030 tavoitteiden saavuttamisessa. Komissio tekee tiivistä yhteistyötä EU:n perusoikeusviraston kanssa tämän edistymisen arvioimiseksi.

Edistyminen romanien kohtaamien ongelmien ratkaisemisessa on tärkeä haaste tasa-arvon unionille ja yleisemmin koko EU:lle. Komissio on sitoutunut varmistamaan, että asiaan liittyviä toimia edistetään jatkossakin EU:n tasolla.